

Михаило Петровић АЛАС

Српска академија наука и уметности

МИХАИЛО
ПЕТРОВИЋ
150 АЛАС
година од рођења

Галерија Српске академије наука и уметности

143

ПРОГРАМСКИ ОДБОР

за организацију обележавања јубилеја 150 година од рођења академика Михаила ПЕТРОВИЋА АЛАСА

Владимир КОСТИЋ, председник
Градимиr МИЛОВАНОВИЋ, копредседник
Стеван ПИЛИПОВИЋ, копредседник
Драгош ЦВЕТКОВИЋ
Миодраг МАТЕЉЕВИЋ
Жарко МИЈАЛЛОВИЋ
Зоран ОГЊАНОВИЋ
Милан БОЖИЋ
Миљан КНЕЖЕВИЋ

ПУБЛИКАЦИЈУ ИЗДАЈЕ

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

ГЛАВНИ УРЕДНИК

Душан ОТАШЕВИЋ

УРЕДНИК ПУБЛИКАЦИЈЕ

Жарко МИЈАЛЛОВИЋ

РЕЦЕНЗЕНТИ

Драгош ЦВЕТКОВИЋ
Милан ДИМИТРИЈЕВИЋ

ЛЕКТУРА И КОРЕКТУРА

Светлана СТОЈКОВИЋ

ГРАФИЧКИ ДИЗАЈН КОРИЦЕ

Драгана ЛАЦМАНОВИЋ

ФОТОГРАФИЈЕ

Архив САНУ
Архив Србије
Удружење Адлигат
Фондација „Михаило Петровић Алас“
ОШ „Михаило Петровић Алас“
Библиотека САНУ
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
Народни музеј у Београду
Музеј града Београда
Виртуелна библиотека Математичког факултета
Дигитални легат Михаило Петровић Алас

ТЕХНИЧКИ УРЕДНИК

Мирко МИЛИЋЕВИЋ

ШТАМПА

Службени гласник, Београд

ТИРАЖ

750

ISBN 978-86-7025-768-9

СРПСКА АКАДЕМИЈА НАУКА И УМЕТНОСТИ

Михаило Петровић Алас

родоначелник српске
математичке школе

БЕОГРАД 2018

ИЗЛОЖБУ ПРИРЕЂУЈЕ

ГАЛЕРИЈА СРПСКЕ АКАДЕМИЈЕ НАУКА
И УМЕТНОСТИ

АУТОРИ ИЗЛОЖБЕ

Жарко МИЈАЈЛОВИЋ
Марија ШЕГАН-РАДОЊИЋ
Стеван МИЋИЋ

КОАУТОР ИЗЛОЖБЕ

Маја НОВАКОВИЋ

ДИЗАЈН ПОСТАВКЕ

Стеван МИЋИЋ
Борис МИЋИЋ
Иван МАРКОВИЋ

СТРУЧНИ САРАДНИЦИ НА ОРГАНИЗАЦИЈИ ИЗЛОЖБЕ

Рада МАЉКОВИЋ
Жаклина МАРКОВИЋ
Јелена МЕЖИНСКИ МИЛОВАНОВИЋ

ТЕХНИЧКА РЕАЛИЗАЦИЈА

Милан ЈАЗИЋ
Горан ВИТОРОВИЋ
Саша РЕНДИЋ
Стојан ПРЕДОВИЋ

ПРИРЕЂИВАЊЕ ИЗЛОЖБЕ ПОМОГЛИ СУ

Архив Србије
Архив САНУ
Библиотека САНУ
Математички институт САНУ
Фондација „Михаило Петровић Алас“
ОШ „Михаило Петровић Алас“
Центар за музеологију и херитологију Филозофског
факултета у Београду
Удружење Адлигат
Музеј науке и технике
Универзитетска библиотека „Светозар Марковић“
Архивмедиа. Електронски факултет Ниш
Природњачки музеј
Етнографски музеј
Програмски архив ТВ Београд
Архив Југословенске кинотеке
Математички факултет Универзитета у Београду
Удружење Милутин Миланковић
Удружење Хералдички клуб
Завод за уџбенике Београд
Досије студио
Сору Planet
Породица професора Драгана ТРИФУНОВИЋА
Јован Ханс ИВАНОВИЋ
Саша МАЛКОВ
Биљана СТОЈАНОВИЋ
Мирјана МАЉКОВИЋ
Милош ЈУРИШЕВИЋ
Адам СОФРОНИЈЕВИЋ
Никола КРСМАНОВИЋ
Слободан СИМИЋ
Ранко ПОПОВИЋ

Српска академија наука и уметности захваљује на финансијској подршци
Министарству просвете, науке и технолошког развоја Републике Србије

Република Србија
МИНИСТАРСТВО ПРОСВЕТЕ,
НАУКЕ И ТЕХНОЛОШКОГ РАЗВОЈА

Компанији Телеком Србија

МИХАИЛО ПЕТРОВИЋ АЛАС И МУЗИКА

ЖИВОТ МИХАИЛА ПЕТРОВИЋА АЛАСА био је богат не само у научном него и у друштвеном смислу. Између осталог, био је познат не само по риболову већ и као врстан виолиниста и заљубљеник у градску народну музику свог времена, највише активан са својом свирачком дружином Суз.

Као ученик Прве београдске гимназије, од 1880. године се самоуко посветио овладавању инструментом. Јеленко Михаиловић је пак написао да је Петровића подучавао кафански свирач Арса Јовановић Шкембоња, ком се одуживао хоно-раром од двадесет пет динара месечно и понекад старим оделом или обућом. Вишегодишње музицирање, које се наставило и током боравка у париском интернату током студија, довело је до потребе за формирањем „свирачког друштва“ 1893. године (у време бербе грожђа), из ког се јануара 1896. изродио већи, дванаесточлани оркестар Суз, састављен од више виолина и брачева, потом чела и контрабаса и вероватно додатних инструмената. Примаш Петровић је по оснивању музичког друштва инсистирао на доброј свирачкој техници и севдалијској природи музицирања, али и на честитом угледу оркестра, о чему сведоче и сећања Младена Ђуричића и Михаиловића. Заједничке пробе одржаване су у кућама појединих чланова. На почетку активности установљена је и слава друштва — Св. апостол

Чланови музичког друштва „Суз“
прослављају своју славу Свети
апостол Филимон, 5. децембра
(Архив САНУ 14188/6)

Филимон, па и обележавање патарица. Ова славља су имала велики број званица (чак и преко пет стотина); пре обилне вечере, на којој је служена „Микина аласка чорба“, секао се колач, док су након вечере организовани *џумбус* и *бал*. Ово удружење је концертирало по Србији (Младеновац, Аранђеловац, Паланка, Трстеник, Врање, Врањска Бања, Димитровград, Пирот, Ристовац, Ђуприја, Смедерево, Велико Градиште, Земун, Стара Пазова, Сремски Карловци, Фрушка гора, Нови Сад, Врбас, Бачка Паланка, Србобран), а гостовало је и у Бугарској (Софија). Петровић, Суз и пријатељи учествовали су у изradi вишетошне књиге *Цјеломудренија овога свећа*, сачињене од картоке исечака њима смешних огласа.

Оркестар је по слуху пратио песму и игру, а занимљиво је да је сарађивао и с популарним певачем, адвокатом Мијатом Мијатовићем (сл. 1). Интонација Петровићевог свирања била је виша у односу на тонове стандардног темперованог система. Користио је пет тоналитета које је и именовао: *суз* (налик на Це-дур, по њему је оркестар добио име), *кркалеска* (Де-дур), *реј* (Е-дур), *реј од реја* (Еф-дур), *дур* (Ге-дур).

Градска народна музика у време Михаила Петровића, односно од половине деветнаестог века до Другог светског рата, извођена је већином у кафанама, од стране тамбурашких или гудачких састава (последњи су могли да укључују и нпр. клавир или хармонику). Уз хармонизацију западног порекла, одликовала ју је шира мелодија у односу на сеоску народну музику, као и израженије украшавање, често налик на оријентално. Као жанр популарне музике била је главни музички садржај тадашње медијске индустрије (песмарица, радио-преноса и грамофонских плоча), али и мета академске (етно)музиколошке критике која јој је спочитавала исквареност у поређењу са сеоским фолклором и естетско-садржајну плиткост у односу на уметничку музику. Њене појавности називане су севдалинком, варошком попевком, циганском музиком, романсом; у одређеним контекстима се проналази и у оквирима музике за плес и салонске музике. Музичка активност Мике Аласа у потпуности припада градској народној музичкој пракси, о чему сведочи и његов текст у *Полицији* из 1940. о Мији Сеферовићу Јагодинцу, чувеном ромском виолинисту пре Првог светског рата. Потпуно неоптерећен елиитистичким ставовима о музици, Петровић је констатовао: „[...] Било да је то народна, било уметничка музика, Циганин свирач не може а да је макар и местимице не циганизира, да јој детаље на свој начин

Патарице музичког друштва
„Суза“, 1913.
(Архив САНУ, 14197/9)

улепша, да јој он што нађе да је лепо потенцира, да јој дода украсе, за наш свет допадљиве и лепе. То је оно циганско у музици, што наш свет воли и јаче осећа но ма какву праву и здраву вишу музику; то је оно што у њега дира, у чему он ужива, чиме се одушевљава кашто и до екстазе и због чега ће то увек остати као музика широке народне масе.“ Из поменутог текста се сазнаје о ромским капелама у Србији, кафанама у Београду, а још више о свирачкој техници, оркестру, репертоару, учењу и подучавању, па и животу народног музичара Мије Јагодинца (готово непознатом етномузикологији).

Познат по севдалијском афинитету, Петровић је био чувен као чест гост у београдским кафанама — нпр. у „Српској круни“ где су наступале стране естрадне трупе. Умео је у некима и да засвира — нпр. у кафани „Борче“ у Јеврејској махали на Дорђолу (где је било и седиште Удружења рибара), а за неке га чак вежу анегдоте. У хотелу „Солун“, који се 1878. године налазио у Немањиној улици, једном приликом Петровићеви музиканти су узели инструменте које су извођачи оставили на бини ресторана током паузе и засвирали толико добро да су их гости испратили овацијама, а музичарима је то био наук да инструменте више не остављају нечуваним. У кафани „Струга“ на Чубури често су свирале ромске капеле, па му је једне вечери власник, не знајући ко је Петровић, предло-

Михаило Петровић
(са шеширом) „Суз“,
атмосфера кафане
(Архив САНУ 14188)

Музичко друштво „Суз“
у кафани
(Петровић са виолином)
(Архив САНУ 14197/1)

жио да са својим оркестром свира у вечерњим сатима. Према даљим подацима Видоја Голубовића, он је то уз осмех прихватио, али није успео да наплати ангажман због нереда пијаних гостију. Слично је било и у кафани „Чешка круна“, где се Петровићев оркестар опет спонтано нашао међу гостима који су полагали право на поруџбину песме. Свирали су и у оквиру приватних прослава, рецимо 19. фебруара 1939. у хотелу „Бристол“ на седамдесетом рођендану члана Суза и ректора Више педагошке школе Јеленка Михаиловића.

Према *Лешојису* Драгана Трифуновића, Петровићев репертоар обухватао је преко седам стотина мелодија народних игара (од чега је преко три стотине компликованијих опстало једино кроз њихово извођење), две стотине четрдесет мелодија народних песама и око деведесет мелодија из различитих крајева Југославије. У тексту у *Полиџици* из 1934. године помињу се следеће инструменталне нумере као репертоарски куриозитети: *Чобанско кокоњешће*, *Вујчино коло*, *Караманово коло*, *Мечке*, *Рајино коло*, *Трајађоз*, *Кривка*, *Превршаљка*, *Свети Павле*, уз напомену да су знали чак двадесет три варијанте *Кукуњешћа* и дванаест варијанти *Влајне*. Интересантно је да су уврстили у репертоар *Мељачки мајрађез* (односно „циганизирану“ *Марсељезу*) и друге поетске галиматијасе које

су очито сматрали духовитим. У литератури се срећу и понављају подаци да је Петровић био и сакупљач народних мелодија, као и да је у јесен 1940. године снимао са Сузом грамофонске плоче на Радио Београду, али нажалост, уколико су постојали, ти нотни и звучни записи нису сачувани.

Марија ДУМНИЋ

CIP – Каталогизација у публикацији
Народна библиотека Србије, Београд

51:929 Петровић М.

МИХАИЛО Петровић Алас : родоначелник српске математичке школе / [уредник публикације Жарко Мијајловић]. – Београд : САНУ, 2018 (Београд : Службени гласник). – 159 стр. : илустр. ; 24 см. – (Галерија Српске академије наука и уметности ; 143)

„Српска академија наука и уметности и математичари у Србији обележавају ове године 150 година од рођења академика Михаила Петровића Аласа ...“ --> стр. 7. – Тираж 750. – Попис експоната и легенди: стр. 149–159.

ISBN 978-86-7025-768-9

а) Петровић, Михаило, 1868–1943

COBISS.SR-ID 262784780